

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE
SLACHTHUISSTRAAT NIEUWPOORT
(prov. West-Vlaanderen)

BASISRAPPORT – DECEMBER 2009

Auteurs: Bert HEYVAERT
Dries PAUMEN
Lisa VAN RANSBEECK
Bert ACKE

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE

SLACHTHUISSTRAAT NIEUWPOORT
(prov. West-Vlaanderen)

BASISRAPPORT – DECEMBER 2009

Auteurs: Bert HEYVAERT
Dries PAUMEN
Lisa VAN RANSBEECK
Bert ACKE

Monument Vandekerckhove nv
Oostrozebekestraat 54
8770 INGELMUNSTER

Afdeling Archeologie
Rapport 2009/16

Figuur 1 op schutblad: Algemeen zicht op het onderzoeksterrein.

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

Opgraving ☐	Prospectie ☒
Vergunningsnummer: 2009/326	
Datum aanvraag: 19/10/2009	
Naam aanvrager: HEYVAERT Bert	
Naam site: Nieuwpoort, Slachthuisstraat	

Opdrachtgever:	Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen Afdeling Gesubsidieerde Infrastructuur Koloniënstraat 40, 6 ^{de} verdieping 1000 Brussel
Uitvoerder:	Monument Vandekerckhove nv Oostrozebekestraat 54 8770 Ingelmunster
Bevoegde Vlaamse overheid:	Sam De Decker (Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed)
Projectleider:	Bert Acke
Leidinggevend archeoloog:	Bert Heyvaert
Archeologisch team:	Els Claessens, Dries Paumen, Lisa Van Ransbeeck
Wetenschappelijke begeleiding:	/
Projectcode:	NPSH09
Titel:	Archeologische prospectie Slachthuisstraat Nieuwpoort (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport – december 2009.
Rapportnummer:	2009/16
Contact Bert Acke:	E-mail: bert.acke@monument.be GSM: 0485/88 71 16

© Monument Vandekerckhove nv, Oostrozebekestraat 54, 8770 Ingelmunster
Figuren: Monument Vandekerckhove nv, tenzij anders vermeld.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

1. INHOUDSTAFEL

0. ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	3
1. INHOUDSTAFEL	4
2. INLEIDING	5
3. TOPOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING	6
4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE SITUERING	7
4.1. DE VROEGSTE PERIODE.....	7
4.2 NIEUWPOORT TIJDENS DE MIDDELEEUWEN	8
4.3. GESCHIEDENIS VAN DE SITE	10
4.4. BEVINDINGEN VAN HET ONDERZOEK EN GEVOLGEN VOOR DE ONDERZOEKSSTRATEGIE	22
5. ONDERZOEKSMETHODE.....	23
6. RESULTATEN	24
6.1. WERKPUT 1.....	24
6.2. WERKPUT 2.....	27
6.3. WERKPUT 3.....	30
6.4. WERKPUT 4.....	32
7. ALGEMEEN BESLUIT	34
8. BIBLIOGRAFIE	35
9. INVENTARISSEN	37
9.1. INVENTARIS VAN DE SPOREN	37
9.2. INVENTARIS VAN DE VONDSTEN	40
9.3. INVENTARIS VAN DE FOTO'S.....	43
9.4. INVENTARIS VAN DE TEKENINGEN.....	46

2. INLEIDING

In het kader van de plannen voor de bouw van sociale woningen, inclusief een ondergrondse parkeergarage, op een terrein gelegen tussen de Ieperstraat, de Slachthuisstraat en de Koningin Elisabethlaan, voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 4 tot 18 november 2009 een archeologische prospectie uit op de site. Opdrachtgever voor het onderzoek was de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen nv. Het onderzoek gebeurde volgens de bijzondere voorwaarden geformuleerd door het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed, dat adviseerde dat een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de werken diende uitgevoerd te worden. Het doel was hierbij om door middel van een aantal proefputten zicht te krijgen op de aan- of afwezigheid van archeologisch erfgoed.

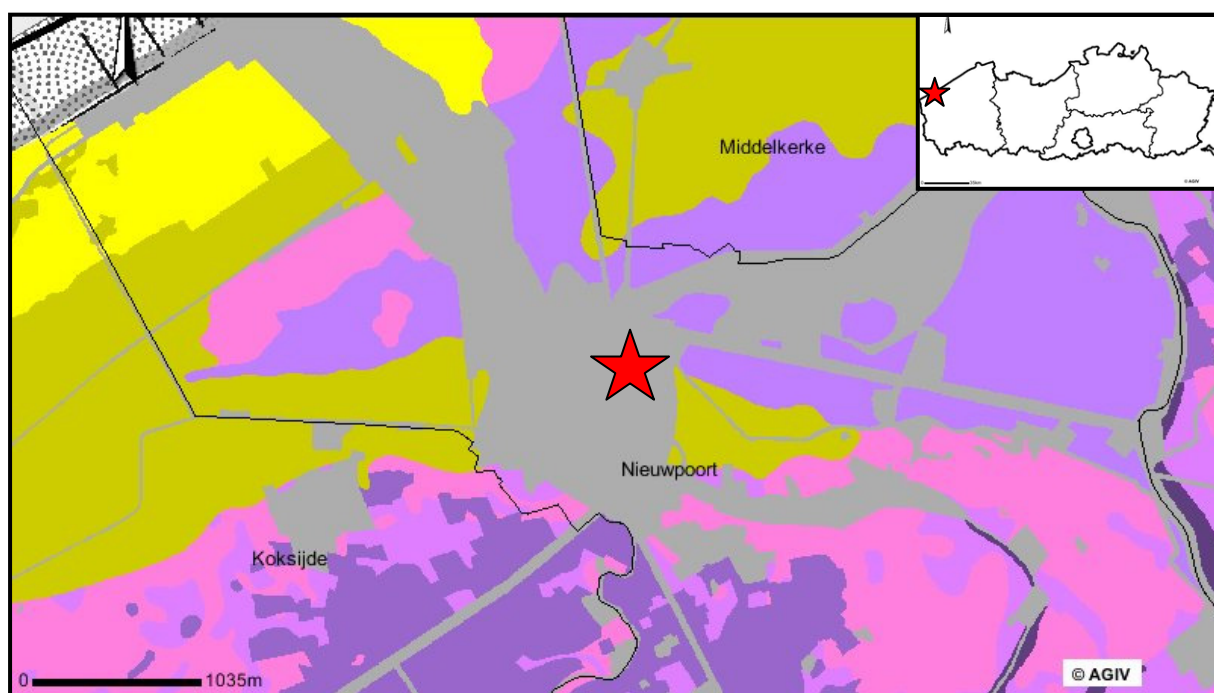
In dit basisrapport worden de resultaten van het archeologisch onderzoek voorgesteld. In enkele inleidende hoofdstukken worden de geografische, archeologische en historische situering van het onderzoeksterrein en de gebruikte methodologie bij het onderzoek toegelicht. Vervolgens worden de resultaten besproken en wordt een interpretatie gegeven aan de aangetroffen sporen en vondsten. Als besluit volgt een synthese van de resultaten. Het geheel wordt verduidelijkt door middel van kaarten en foto's. Achteraan zijn de verschillende inventarissen (sporen, vondsten, foto's, tekeningen) opgenomen. Bij het rapport hoort een DVD met daarop alle foto's, de plannen en de digitale versie van deze tekst.

Langs deze weg wordt eveneens dank betuigd aan volgende personen en instanties die zorgden voor een aangename samenwerking en bijdroegen tot het vlotte verloop van het onderzoek en interpretatie van de vondsten: VMSW nv, bouwmaatschappij IJzer & Zee, Architectenatelier Jan Vyvey, bouwonderneming Damman nv, Sam De Decker (Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen), Alexander Lehouck (gemeente Koksijde), Walter Lelièvre (stadsarchivaris Nieuwpoort), Maurice Vandermaesen (diensthoofd rijksarchief Brugge), Kristof Jacobs (vzw ABAC), de stedelijke openbare bibliotheken van Nieuwpoort en Brugge, Marc Huys en Kristiaan Vandewoude.

3. TOPOGRAFISCHE EN BODEMKUNDIGE SITUERING

Nieuwpoort bevindt zich aan de Belgische kust, centraal tussen Oostende en de Franse grens, in het westen van de provincie West-Vlaanderen. De stad, gelegen aan de IJzermonding, valt uiteen in twee woonkernen: Nieuwpoort-Bad aan de kust als toeristisch centrum en Nieuwpoort-Stad, de oude stadskern meer landinwaarts. Nieuwpoort-Stad ligt op een gemiddeld 4 à 5m hoge en 400m brede west-oost georiënteerde strook van binnenduinen.¹

Nieuwpoort stad is op de bodemkaart niet gekarteerd, maar de omliggende gronden geven een beter beeld op de bodemopbouw. De IJzer is omringd door schorgronden (n.B3-gronden, paars op figuur 2). De stadskern zelf is gelegen op geëgaliseerde duingronden (d.C2-gronden, groengeel), met ten zuiden ervan overdekte kreekruggronden of Middellandpolders (m.D4-gronden, roze).

Figuur 2: Situering van Nieuwpoort in het westen van West-Vlaanderen, geprojecteerd op de topografische kaart en de bodemkaart, met aanduiding van de onderzoekslocatie (© <http://geo-vlaanderen.agiv.be> en MVDK nv).

¹ <http://inventaris.vioe.be/dibe/geheel/21082>.

4. HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE SITUERING

4.1. De vroegste periode

Onderzoekers gaan er van uit dat het gebied van de Westhoekduinen, waartoe ook Nieuwpoort behoort, vanaf zijn ontstaan nagenoeg doorlopend door de mens werd bewoond. De oudste vondsten dateren er uit de periode van het Midden-Neolithicum (3500-2500 voor Chr.). Het gaat vooral om een aantal losse vondsten van gepolijste bijlen op de randen van het poldergebied en in de Nieuwpoortse havengeul. Sterke mariene invloed tijdens het Laat-Neolithicum en de Bronstijd (2500-700 voor Chr.) zorgde voor ongunstige vestigingsmogelijkheden. Sporen uit deze periode werden dan ook nog niet aangetroffen. In de Vroege IJzertijd (700-500 voor Chr.) stabiliseerde het duinlandschap zich en kwam het in aanmerking voor exploitatie en permanente bewoning. Exacte gegevens voor Nieuwpoort zijn niet echt gekend en het gros van de permanente tot semi-permanente nederzettingen lijkt zich meer naar het zuiden te bevinden, tussen De Panne en Zuydcoote. Het gaat hier om permanente of semi-permanente nederzettingen van veetelers, die tijdens de zomermaanden ook aan zoutwinning deden. Het lijkt erop dat deze bewoning permanent doorliep tot de komst van de Romeinen, die de gebieden in 51 voor Christus veroverden en de Westkust indeelden bij de *Civitas Menapiorum*. Het gebied kreeg een prominente plaats in de continentale kustdefensie, wat resulteerde in de aanleg van wegen. Specifiek voor Nieuwpoort zijn er voor deze periode (50 voor Chr. - 270 na Chr) enkele losse vondsten langs de havengeul en een grafveld op een tweetal kilometer ten zuidwesten van de stad. Politieke en militaire problemen gaven de Gallo-Romeinse aanwezigheid op het einde van de 3de eeuw een eerste deuk. In het begin van de 5de eeuw werd het kustgebied, onder druk van Germaanse volkeren, door de Romeinen voorgoed opgegeven.²

² TERMOTE, 1992, pp. 48-57.

4.2 Nieuwpoort tijdens de Middeleeuwen

Na de Romeinse periode onderging de kuststreek tussen het midden van de 5de en het begin van de 6de eeuw een eerste invasiegolf van zeevarende Saksen. Begin 6de eeuw werden deze verdrongen door de Franken, die voor politieke rust zorgden. Onder hun heerschappij kwamen ook handel en nijverheid opnieuw op gang. Vindplaatsen uit de Karolingische periode zijn opnieuw vooral terug te brengen op het gebied rond de oude duinsokkel van De Panne-Westhoek. Voor Nieuwpoort is het nuttig om de losse vondst van een *tremissis* in de havengeul te signaleren, een Karolingische munt uit het einde van de 6de, begin van de 7de eeuw. De invallen van de Noormannen in de laatste decennia van de 9de eeuw zorgden opnieuw voor een militaire uitbouw van de kuststreek, waarbij de stad Veurne het daglicht zag.³

Vooraf de geografische en politieke ontwikkelingen van het begin van de volle Middeleeuwen zijn van groot belang als achtergrond voor het ontstaan van de stad. Vanaf de 10de eeuw kwam het gros van de regenwaters rond het huidige Nieuwpoort in de zogenaamde ‘Spermaliegeul’ terecht, die evolueerde tot de huidige IJzer en haar monding. Dit proces had zich tegen het einde van de 11de- begin 12de eeuw voltrokken. Het ging gepaard met de aanleg van een eerste zeedijk, die de duingordel langs de kust beschermde. Als gevolg hiervan ontwikkelden de graven van Vlaanderen, leenmannen van de Franse koning die nu het gebied bestuurden, in de loop van de 12de eeuw een meer dan gewone belangstelling in de Westkust.

In het kader van de grote West-Europese ontginningsbeweging namen zij de duinen in directe uitbating en gingen ze de inplanting van nieuwe woonkernen directer controleren. De uitbouw van de havenstad Nieuwpoort vormde daarin één van de belangrijkste factoren.⁴

Concreet werd de stad in 1163 gesticht op een duin aan de monding van de IJzer. Ook vóór de stichting van de stad was hier reeds haven- en vissersactiviteit. Het initiatief voor de stichting kwam van de Vlaamse graven van het huis ‘Van den Elzas’. Deze vervingen de bestaande inlandse havens door zeehavens om het graafschap te ontsluiten en zo beter op de internationale handel te kunnen inspelen, vooral die met Engeland. Daarnaast werden ook de waterwegen naar het hinterland aangepast, zodat Nieuwpoort in feite de voorhaven werd van steden als Ieper, Diksmuide, Lo en Veurne. Er kwam ook een sluizencomplex waar de afwatering van de omliggende polders werd geregeld. Het strategisch belang van de stad is dus vrij duidelijk.

De nieuwe havenstad werd uitgebouwd als een planmatige verkaveling met een recht stratenpatroon. Tussen 1163 en het midden van de 13de eeuw werden de grote monumenten zoals de Onze-Lieve-Vrouwkerk en de Halle opgericht en begin 14de eeuw werd de stad verder uitgebreid ten nadele van de oeverstrook van de IJzer. Tevens werd de haveninfrastructuur verbeterd en het omliggende gebied verder ingepolderd, waardoor het stilaan zijn huidige aanzicht kreeg. Tot de 14de eeuw bleef ook de bevolking stijgen. Op haar hoogtepunt telde de stad ongeveer 5000 inwoners.

Tijdens de crisis van de 14de eeuw werd Nieuwpoort in 1383 grondig geplunderd door een Engels leger. De hertog van Bourgondië, Filips de Stoute, die in 1383 het graafschap in handen kreeg, ging daarom over tot de versterking van het ingekrompen stadsareaal. Tussen

³ TERMOTE, 1992, pp. 58-61.

⁴ TERMOTE, 1992, pp. 61-62.

1385 en 1404 liet hij een kasteel bouwen, een bakstenen stadsmuur met halfronde torens en een natte gracht. Met deze crisis kreeg de handelsvaart een flinke deuk, maar Nieuwpoort deed zijn profijt uit de nieuwe innovaties in de zeevisserij en werd een bloeiende vissershaven.⁵

Vanaf de 2de helft van de 16de eeuw kwamen Nieuwpoort en de Westkust opnieuw in moeilijk vaarwater terecht. De kustduinen rukten enkele honderden meters op in het binnenland, een proces dat pas in de 18de eeuw kon worden gestuit. Op politiek vlak zorgden de godsdienstoorlogen tussen 1562 en 1583 voor de nodige problemen. Zo kwam de stad in 1576 kort in Staatse handen, om in 1583 alweer heroverd te worden door Alexander Farnese. Deze liet vijf bastions bijbouwen op de middeleeuwse stadsmuur. Een Hollands tegenoffensief bleef echter niet uit. Op 1 juli 1600 kwam het in de Nieuwpoortse duinen tot een zware veldslag tussen de Spanjaarden en de troepen van prins Maurits van Oranje. Deze kwam als overwinnaar uit de veldslag, maar slaagde er niet in om ook de stad zelf succesvol te belegeren.

Tussen 1646 en 1713 kwam Nieuwpoort opnieuw onder druk te staan. Ditmaal was het de Franse koning Lodewijk XIV die zijn oog op de stad liet vallen. De Spanjaarden versterkten daarom de stad met een dubbel gebastioneerde verdedigingsgordel en een hoornwerk aan de overkant van de haven.⁶

In 1785 liet Jozef II de vesting Nieuwpoort voor de eerste keer ontmantelen, op de oudste middeleeuwse stadsmuur na. Na een korte periode (1795-1815) in Franse revolutionaire handen, kwam de stad in Hollandse handen. Tijdens deze periode werd de vesting door Willem I heropgebouwd. Na de Belgische onafhankelijkheid werd de vesting tussen 1861 en 1866 volledig ontmanteld, op enkele poedermagazijnen na.

Tijdens Wereldoorlog 1 vervulde Nieuwpoort een sleutelrol in de verdediging van de uiterste Noordhoek van het front. De stad bleef in geallieerde handen, maar werd gedurende de aanhoudende beschietingen met de grond gelijk gemaakt. Om zich op een veilige manier in de stad te kunnen bewegen en het front te benaderen, legden Britse en Australische troepen een netwerk van onderaardse gangen aan. Na 1918 werd de stad op een historiserende manier heropgebouwd.⁷

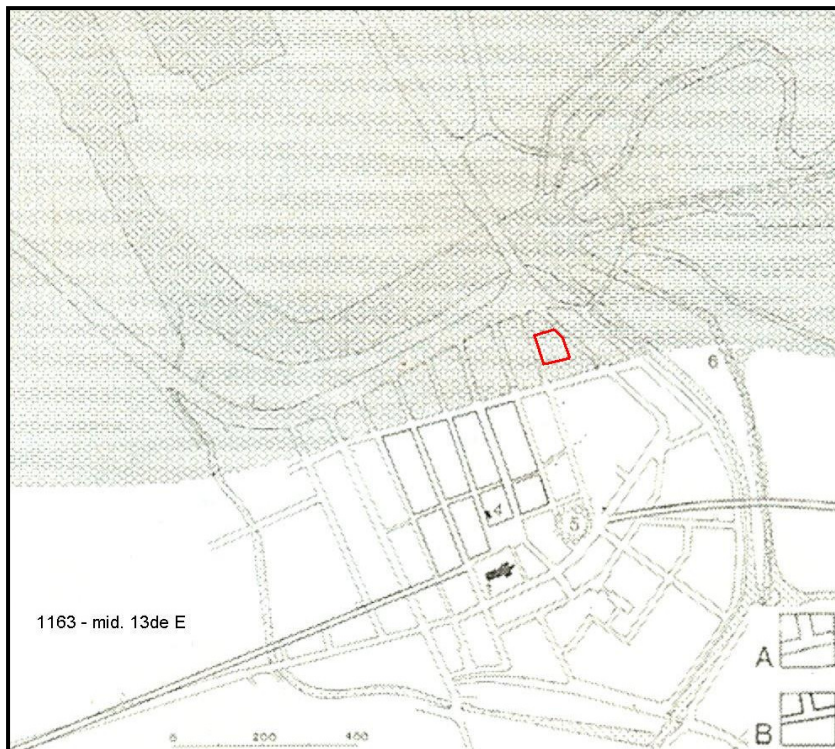
⁵ TERMOTE, 1992, pp. 66-71; DEGRYSE, 1986, pp. 12-25.

⁶ TERMOTE, 1992, pp. 80-82.

⁷ <http://inventaris.vioe.be/dibe/geheel/21086>.

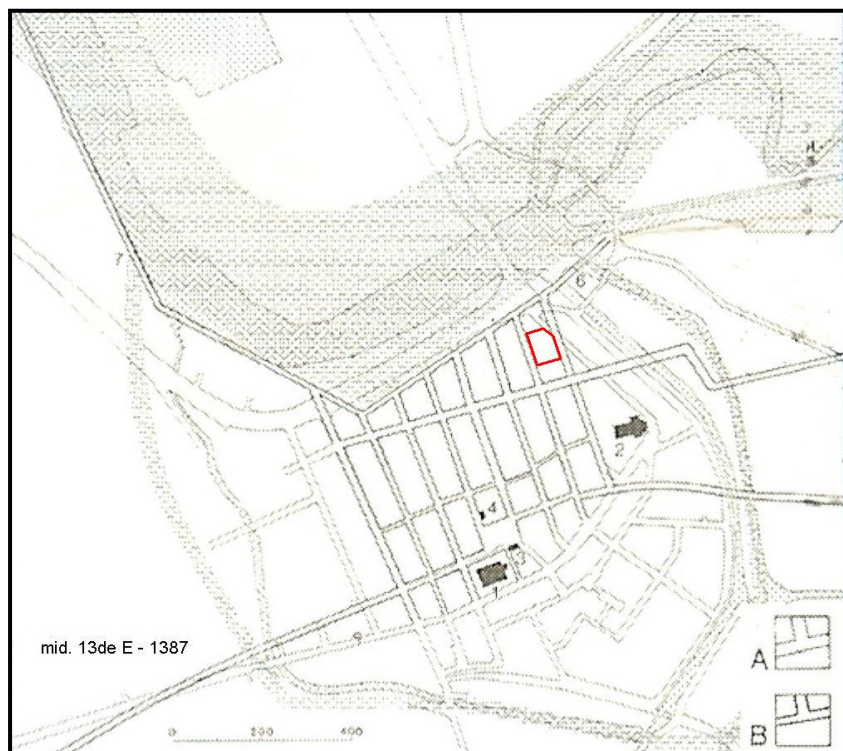
4.3. Geschiedenis van de site

Als de site gekaderd wordt in de eerste ontwikkeling van de stad Nieuwpoort, is te zien dat ze geen deel uitmaakte van de oudste stadskern. Tussen de stichting in 1163 en het midden van de 13de eeuw lag ze net ten noorden van de stad, in het gebied van de strandhaven (zie figuur 3). Tussen het midden van de 13de eeuw en 1387 palmde de stad de oeverstrook van de IJzer in en verscheen de Ieperstraat op het stratenplan (zie figuur 4). In het begin van de 15de eeuw werd de stadsmuur aangelegd, ongeveer op de plaats waar zich nu de Koningin-Elisabethlaan bevindt (zie figuur 5). Tussen de Ieperstraat en de stadsmuur duikt eveneens een klein straatje op, waarvan het echter onduidelijk is of het op de plaats van de Slachthuisstraat ligt.⁸

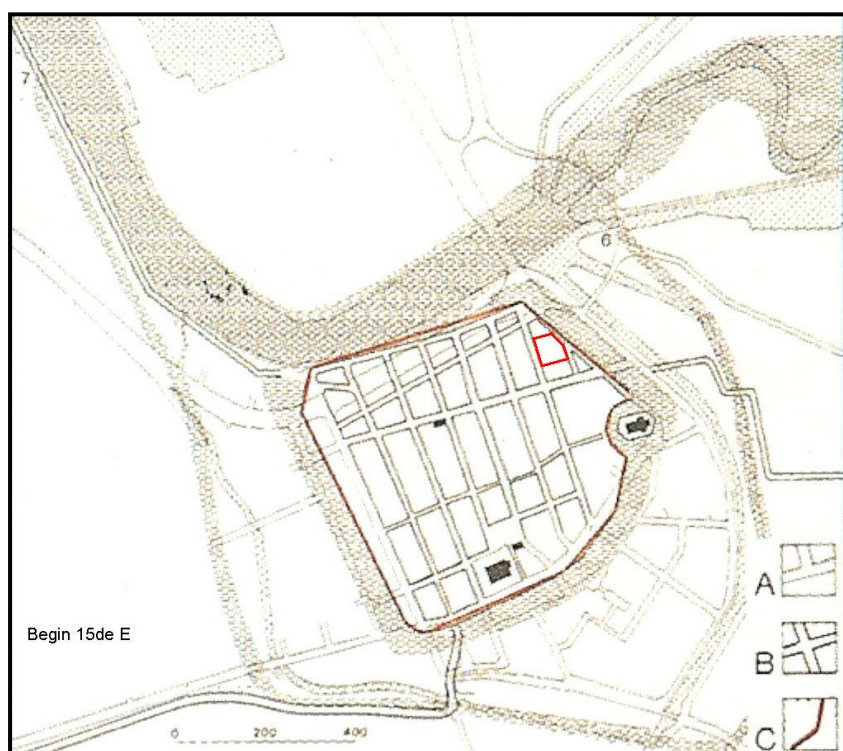

Figuur 3: Nieuwpoort tussen 1163 en het midden van de 13de eeuw (© X, 2006).

⁸ TERMOTE, 1992, p. 68.

Figuur 4: Nieuwpoort tussen het midden van de 13de eeuw en 1387 (© X, 2006).

Figuur 5: Nieuwpoort bij het begin van de 15de eeuw (© X, 2006).

De kaart van Jacob Van Deventer, die opgemaakt werd tussen 1510/15 en 1575, toont duidelijk hoe er in het onderzoeksgebied langs de Ieperstraat (toen de Noordstraat) aaneengesloten bebouwing was. De rest van het perceel bestond uit een tuinzone, die in het noordoosten werd begrensd door een straat en de Middeleeuwse stadsmuur. De schetsmatige opbouw van de Deventerkaart toont weinig detail van deze bewoning, maar het is wel duidelijk dat het om privé-panden gaat en dat er zich in de rij geen publieke gebouwen bevinden. Net ten oosten van de Ieperstraat is wel het gebouw van de Sint-Joris-schuttersgilde te zien (zie figuur 6).

Een studie door G. Dalle over het kohier van de 10de penning uit 1576 geeft wat meer informatie omtrent de aard en de huurwaarde van deze woningen. Een kwart van de woningen in de Ieperstraat had een huurwaarde tot 10 s. en werden waarschijnlijk bewoond door arbeiders die op de grens van de armoede leefden. Het merendeel van de overblijvende woningen had een huurwaarde tussen de 11 en 20 s. en werd volgend Dalle bewoond door *“arbeiders en ambachtslui die in de fleur van hun leven waren, over al hun lichamelijke krachten beschikten en regelmatig werk hadden, vissers en ongetwijfeld ook leden van de lagere middenstand”*.⁹

Figuur 6: 16de-eeuwse kaart van Nieuwpoort, opgemaakt door Jacob Van Deventer (© OUYERLEAUX & VAN DEN GHEYN, 1924).

⁹ DALLE, 1987, pp. 206-208.

Opmerkelijk is dat het aantal woningen in de Ieperstraat tussen 1575 en 1601 verminderde met bijna 26%, een evolutie die zich ook in de rest van de stad voordeed. In de 10de penning van 1601 is het op te merken dat bijna 32% van de huizen in de Ieperstraat door soldaten werd bewoond. Voor een lijst van eigenaars van de panden en de bijhorende huurwaarde, wordt verwezen naar het artikel van G. Dalle.¹⁰ Op de Sanderuskaart uit de 17de eeuw is nog steeds dezelfde situatie zichtbaar (zie figuur 7). Er dient wel vermeld te worden dat de nauwkeurigheid van deze kaart twijfelachtig is.

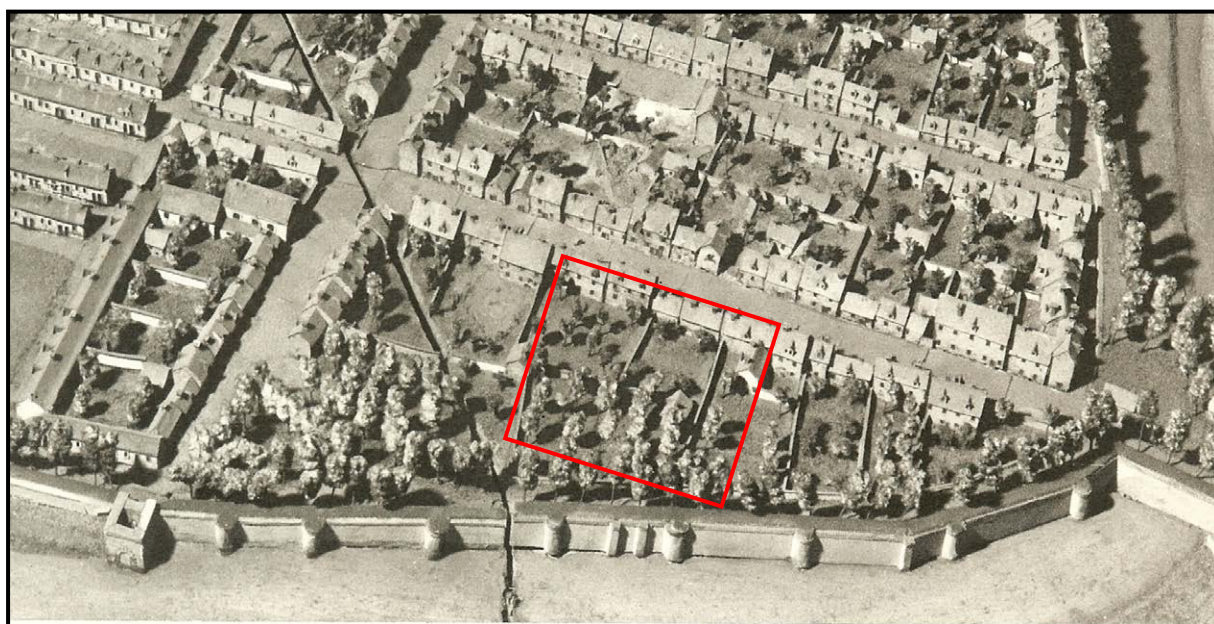
Figuur 7: Kaart van Nieuwpoort uit 1641, door Sanderus (© Stadsarchief Nieuwpoort).

Op een kaart uit 1693-1696 is te zien hoe het gebied tussen de stadsmuur, de Noordpoort, de Ieperstraat en de Langestraat ongeveer de vorm aanneemt die het tot in de 19de eeuw zal houden (zie figuur 8). Tijdens de regering van Lodewijk XIV werd door Franse militaire ingenieurs in 1698 tevens een schaalmodel vervaardigd van Nieuwpoort, waarop het onderzoeksgebied duidelijk te zien is (zie figuur 9). Het beeld bevestigt de informatie van de kaarten. Het is ook duidelijk dat de tuintjes tussen de stadsmuur en de Ieperstraat op dat moment boomrijke hofjes waren, mogelijk met wat moestuintjes, maar zeker geen akkers *intra muros*.

¹⁰ DALLE, 1988, p. 222.

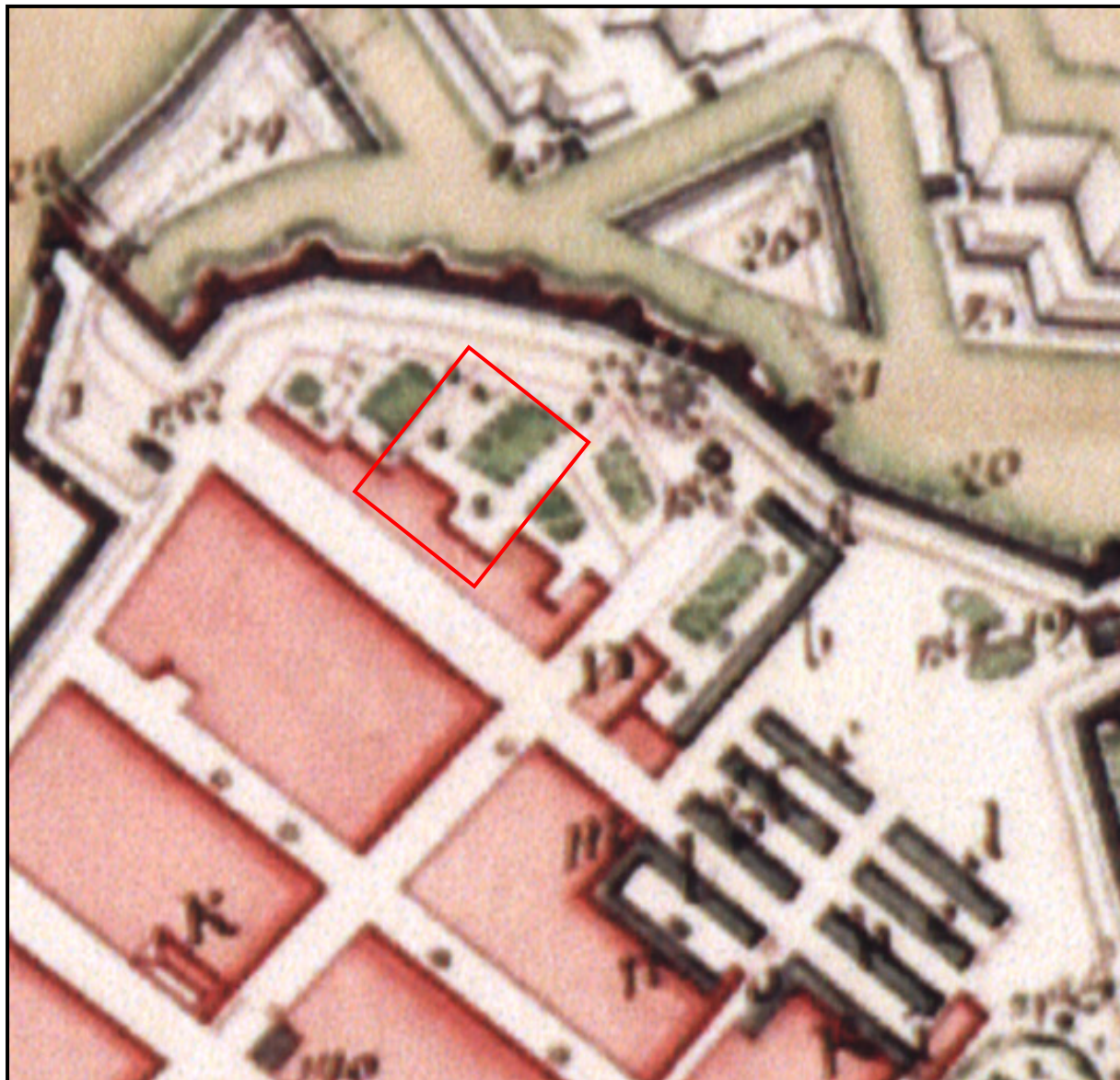

Figuur 8: Kaart van Nieuwpoort uit 1693-1696 (© Stadsarchief Nieuwpoort).

Figuur 9: Schaalmodel van Nieuwpoort uit 1698 (© X, 1965).

Een volgend relevant plan dateert uit 1746. Het toont opnieuw de doorlopende bewoning aan de Ieperstraat, met daarachter een grote tuinzone, bestaande uit grote percelen (zie figuur 10). De Ferrariskaart van 30 jaar later toont een gelijkaardige situatie, maar dan met kleinere tuinpercelen (zie figuur 11).

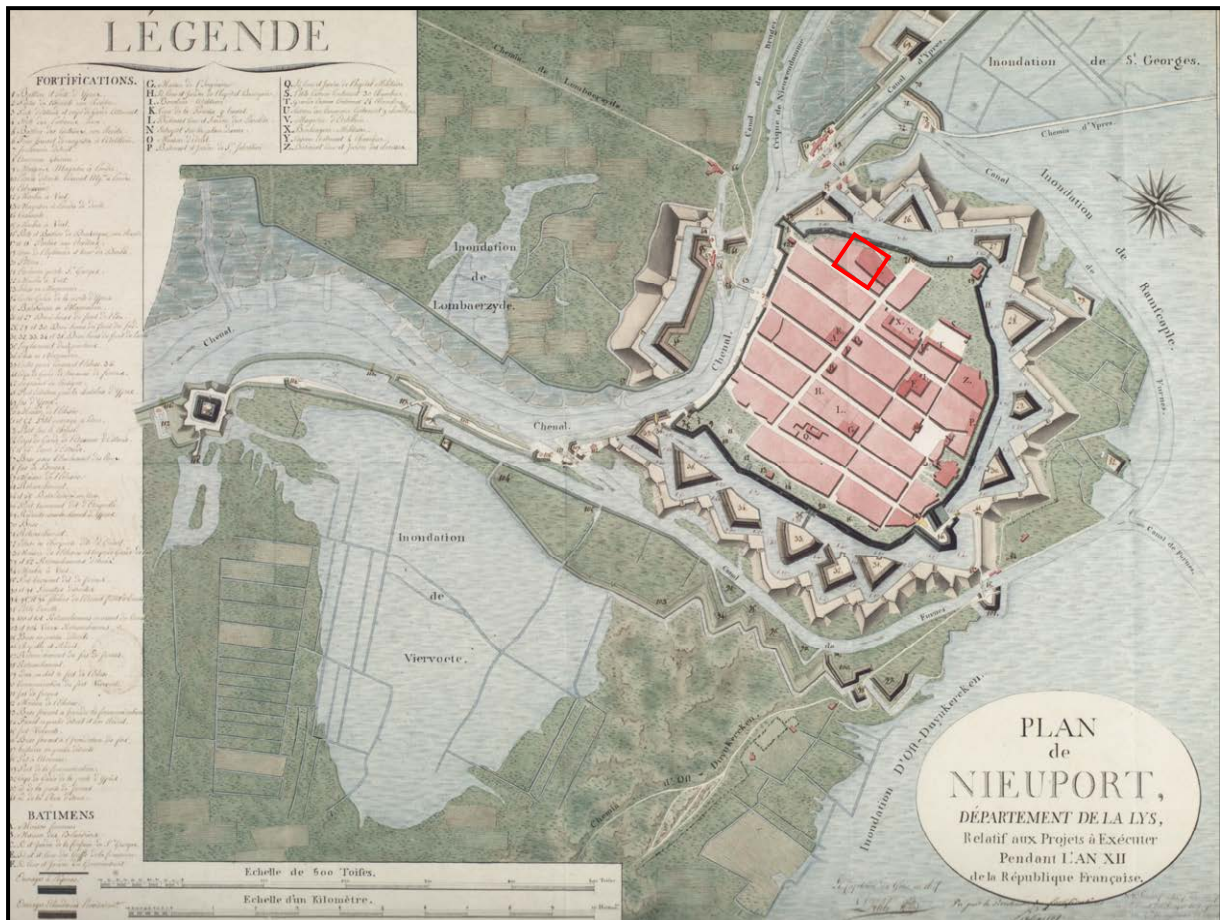

Figuur 10: Kaart van Nieuwpoort uit 1746 (© Stadsarchief Nieuwpoort).

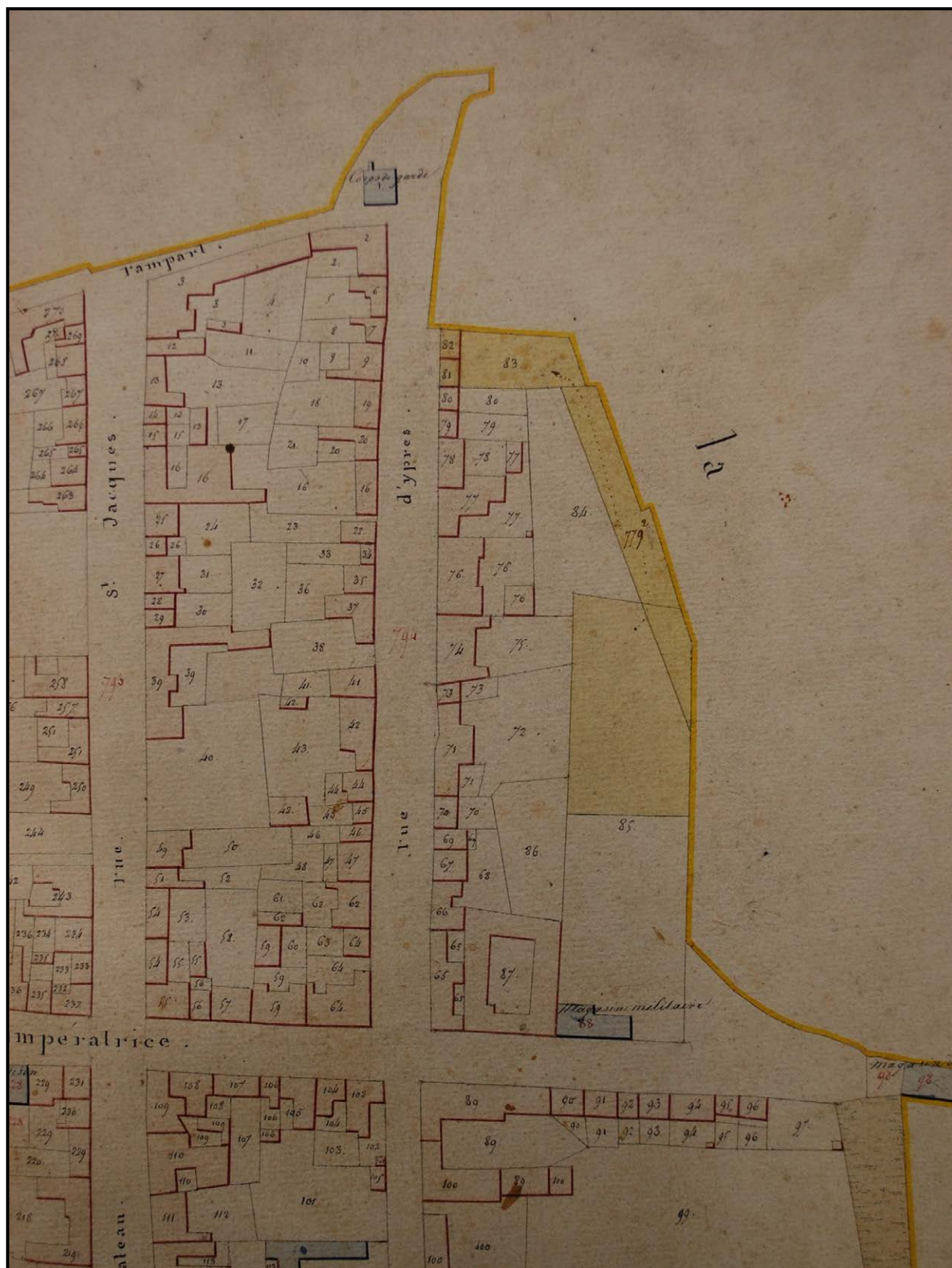
Figuur 11: Ferrariskaart van Nieuwpoort (© X, 2009).

Wanneer Nieuwpoort na de Napoleontische veroveringen in Franse handen kwam, werden er enkele interessante kaarten opgemaakt betreffende de geplande werken aan de vesting. Een kaart uit 1803 bevestigt nog eens de situatie van de voorbije eeuwen, maar geeft ook voor de eerste maal enige informatie omtrent de tuinzone tussen de huizenrij langs de Ieperstraat en de stadsmuur (zie figuur 12). Dit gebied staat hier ingekleurd als 'Maison et jardin de la confrérie de St. Georges'. Het huis van de St. Jorisdigilde kon al teruggevonden worden op de Deventerkaart als 'St. Joris hof, berceau de la confrérie de St. Georges' en is gelegen op de Langestraat, net ten oosten van de Ieperstraat. Het gebouw grenst met de achterzijde aan het tuingebied. Mogelijk was het tuingebied al die jaren dus in het beheer van deze digilde. Het feit dat het digildehuis wordt aangeduid als een 'hof' geeft nog een extra aanwijzing omtrent een eventuele landbouwfunctie.

Figuur 12: Kaart van Nieuwpoort uit 1803 (© Stadsarchief Nieuwpoort).

De eerste echte betrouwbare kadasterkaart voor Nieuwpoort werd opgemaakt in 1811. De situatie van aaneengesloten bebouwing langs de Ieperstraat en een achterliggende tuinzone, gekend van de oudere kaarten, wordt hierop bevestigd (zie figuur 13). Meer concreet zijn in het onderzoeksgebied drie huizen langs de Ieperstraat te zien: een deel van perceel 71 met de bijhorende tuin, perceel 70 met bijhorende tuin en perceel 69 met bijhorende tuin. Verder omvat het te ontwikkelen gebied ook stukken van percelen 72, 86, 85 en 779, allen onbebouwde percelen, waarschijnlijk tuinen. Aangrenzend is een vierkant gebouw met binnenkoer (nr. 87) weergegeven, min of meer op de plaats van het gebouw van de Sint-Jorishof. Gaat het hier om de overblijfselen van het historische St. Jorishof? Helaas kon tijdens het historisch onderzoek de kadastrale legger van 1811 niet ingekeken worden, maar het feit dat de omliggende gronden niet hetzelfde volgnummer 87 dragen, lijkt erop te wijzen dat het hof en de gronden op dat moment reeds gescheiden waren.

Figuur 13: Kadasterkaart van Nieuwpoort uit 1811 (© Rijksarchief Brugge).

Op een plan uit de daaropvolgende korte Hollandse periode, is te zien hoe er in de tuinzone, ongeveer op de plaats waar de oostkant van de percelen een duidelijk ‘knik’ maakt, een gebouw met militaire functie wordt opgetrokken, aangeduid als een ‘laboratoire’.¹¹

De kadastrale kaart van landmeter Bounaert¹², uit het midden van de 19de eeuw, geeft voor de eerste keer een duidelijk beeld van de percelen en hun eigenaars (zie figuur 14). Ze wordt in onderstaand schema kort weergegeven. Opvallend is dat het langwerpige gebouw (nr. 34) dat op de vorige kaart nog een militaire functie had, nu als ‘waschuis’ staat beschreven. De overgang van een militaire naar een civiele functie kadert mogelijk in de ontmanteling van de vesting. Perceel 34 werd mogelijk tijdens de Hollandse periode een functie binnen de vesting, en staat nog steeds als dusdanig ingeschreven.¹³

Nr	eigenaar	functie	Opp.
18	Jan Pauwels, landbouwer	huis	1, 86 a
19	Jan Pauwels, landbouwer	hof & gebouw	8, 60 a.
21	Hubert Verbancks, werkman	hof	1, 18 a.
22	Hubert Verbancks, werkman	huis	49 ca.
20	Benedictus Sleyn, landbouwer	hof	4, 40 a.
24	Martinus Duchesnel, kleermaker	hof	25 ca.
32	Jacobus De Caestecker	hof	19, 47 a.
33		fortificatie	
34		waschuis	2, 18 a.

Op het einde van de 19de eeuw werd de Koningin-Elisabethlaan doorgetrokken op de plaats van de vroegere stadsmuur, die ondertussen werd ontmanteld. Net voor de Eerste Wereldoorlog vind op de site een grote verandering plaats. Op perceel nr. 33 van de Bounaert-kaart is het rechthoekige gebouw verdwenen en werd een slachthuis opgericht met veestallen, conciërgewoning, een centrale slachthal en bijgebouwen langs de Koningin-Elisabethlaan en de grens tussen percelen 33 en 12. Plannen tonen eveneens dat de meeste gebouwen waren onderkelderd en dat op de rest van het terrein van het slachthuis een systeem van afvoerkanalen en bloedputten werd aangelegd (zie figuur 15).¹⁴

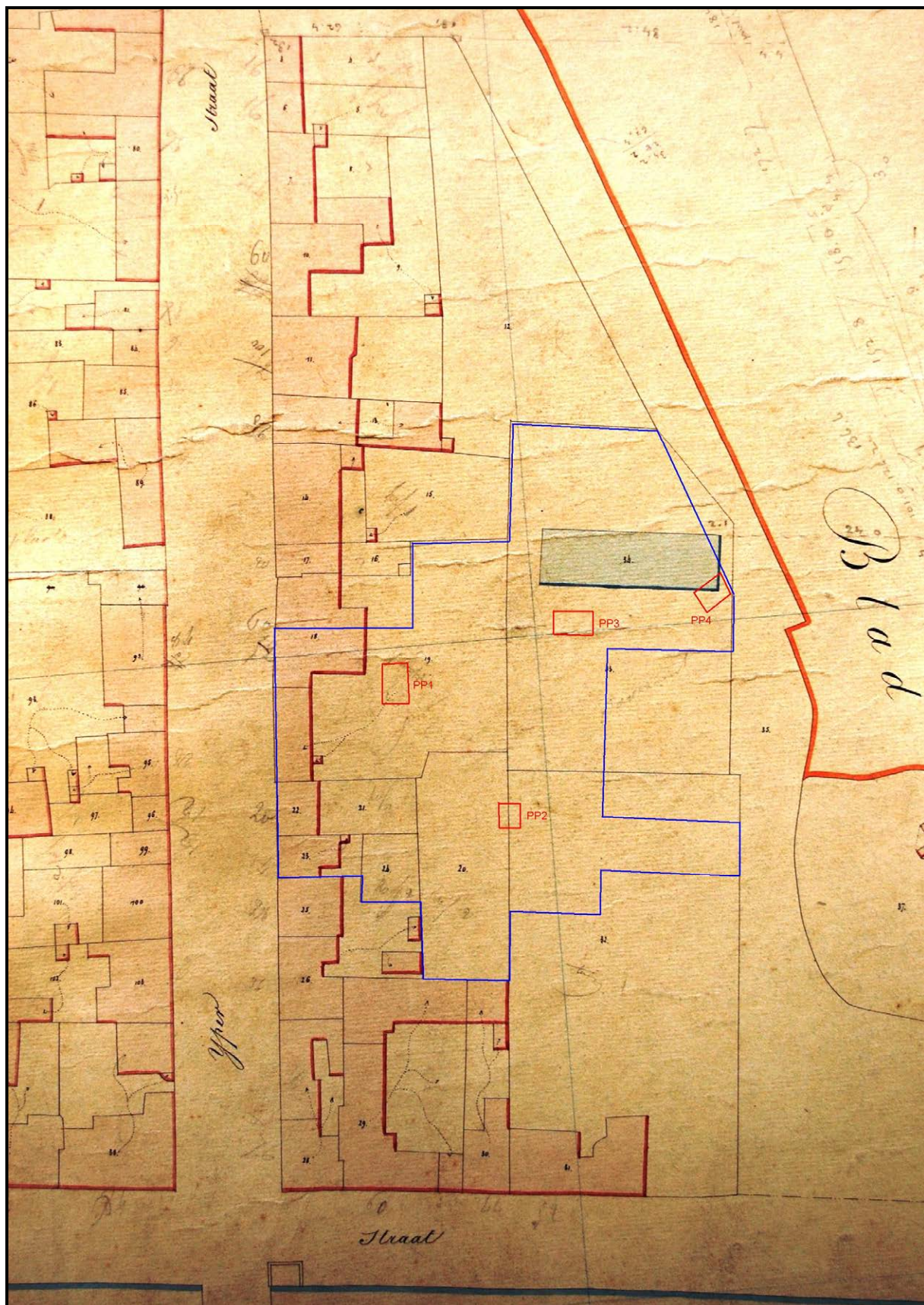
De verwoestingen van de Eerste Wereldoorlog zorgden voor een complete vernieling van de site. Foto’s en kaarten tonen op de site geen speciale activiteit. Tunnels liepen onder de Koningin-Elisabethlaan en de Slachthuisstraat, maar volgens de plannen niet over de site. Na de oorlog werd het slachthuis op dezelfde plaats heropgebouwd. Het bleef er tot de afbraak in 2009 en breidde in de laatste decennia van de 20ste eeuw nog uit tot aan de Ieperstraat.

¹¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE, Brussel, kaarten en plannen, 5757. Nieuwpoort, Algemeen plan van de vesting uit 1822.

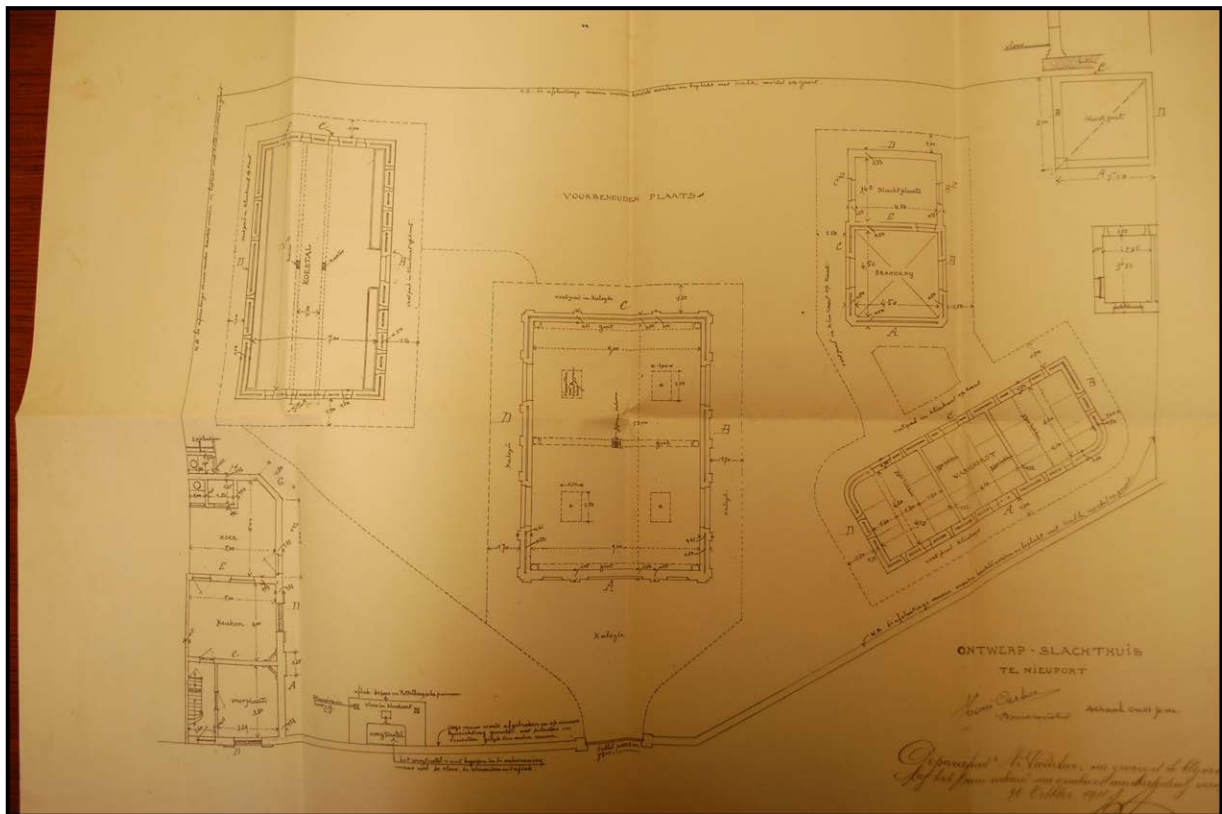
¹² Deze kaart is identiek aan de kaart van P.C. Popp, die omstreeks dezelfde periode werd uitgegeven.

¹³ RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuwpoort modern gemeentearchief. Gemeente Nieuwpoort, sectie B blad 5, opgemeten door den landmeter der 1^e klasse Bounaert. RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuwpoort modern gemeentearchief, nr. 1414. Stad Nieuwpoort, oorspronkelijke kadastrale legger (ca. 1850).

¹⁴ STADSARCHIEF NIEUWPOORT, archief slachthuis, repertorium nr. 61, 31/10/1911.

Figuur 14: Kaart uit het midden van de 19de eeuw, door Bounaert, met de aanduiding van de onderzoekszone en de verschillende opgravingsputten (© Rijksarchief Brugge).

Figuur 15: Bouwplannen van het 20ste-eeuwse slachthuis (© Stadsarchief Nieuwpoort).

4.4. Bevindingen van het onderzoek en gevolgen voor de onderzoeksstrategie

Het onderzoek wees uit dat het terrein vanaf het begin van de 14de eeuw werd bewoond. Vanaf de 16de eeuw was er quasi zeker een continue bewoning langs de Ieperstraat, terwijl de percelen tussen deze huizen en de stadsmuur braak bleven liggen en als tuinzone werden gebruikt. Het ging hem hierbij niet om kleine stadstuinjes, maar om grotere gehelen, mogelijk eigendom van de St.- Jorisgilde. Of er voor de 19de eeuw ook aan de achterzijde van de huizen aan de Ieperstraat tuinjes waren, is niet geweten. In het noordoosten van het terrein verscheen in de 19de eeuw een groot rechthoekig gebouw dat achtereenvolgens een militaire en een civiele functie kreeg en op het einde van de 19de eeuw verdween. Een groot deel van het perceel werd nadien ingericht als slachthuis.

Het historisch onderzoek roept daarmee enkele onderzoeksvragen op. Allereerst is er de vraag hoe de middeleeuwse bewoning er uitzag langs de Ieperstraat. Een tweede, belangrijke vraag is of er mogelijke sporen in het oosten van de site zijn terug te vinden die verband houden met de middeleeuwse stadsmuur. Het lijkt er op basis van de historische plannen echter op dat deze niet over het terrein zelf liep, maar iets meer naar het oosten. Tenslotte is er ook de vraag in hoeverre de Eerste Wereldoorlog impact heeft gehad op de ondergrond. Verder duidt alles erop dat het noordoosten van de site, het gebied dat overeenkomt met perceel 33 van de Bounaertkaart, sterk verstoord is door kelders, afvoeren en funderingen van het slachthuis. Enkel de ondergrond van de slachthuis zelf lijkt volgens de plannen tamelijk intact.

Het onderzoek dient zich dus toe te spitsen op de bewoning langs de Ieperstraat en de grens met de Koningin Elisabethlaan. Centraal op het terrein lijkt het zinvol om de precieze stratigrafie van de tuinzone wat beter onder de loep te nemen.

5. ONDERZOEKSMETHODE

Voorafgaand aan het veldwerk werd een bureaustudie uitgevoerd, waarbij zo veel mogelijk relevante historische en cartografische bronnen werden geconsulteerd. De resultaten van deze voorbereidingsfase werden reeds aangehaald in het vorige hoofdstuk.

Het veldwerk bestond uit de aanleg van vier proefputten verspreid over het terrein, elk met een oppervlakte van ca. 20m². De precieze ligging van de putten werd in samenspraak met de erfgoedconsulent van het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed vastgelegd. Werkput 1 bevond zich het meest westelijk, in de tuinzone van de toekomstige woningen langsheen de Ieperstraat. Werkput 2 bevond zich het meest zuidelijk op het terrein, op de plek waar een groenzone is voorzien. Werkputten 3 en 4 bevonden zich binnen de zone waar een parkeergarage wordt aangelegd; werkput 3 centraal, waar ooit de slachthal stond, en werkput 4 tegen de Slachthuisstraat aan.

Waar mogelijk werden deze putten opgegraven tot op de ongestoorde moederbodem. De werkputten werden tot op het eerste archeologische niveau uitgegraven door een rupskraan, daarna werd manueel verder verdiept tot op de onderliggende archeologische vlakken. Indien nodig werden in de put bijkomende boringen uitgevoerd. Per put werd een apart meetsysteem uitgezet, vanwaar alle sporen manueel werden ingetekend. De meetsystemen en putranden werden nadien ingemeten door een landmeter, waardoor een exacte positionering ervan werd bekomen.

Na het aanleggen van het vlak werden de sporen manueel schoongemaakt, gefotografeerd, op plan ingetekend op schaal 1/20, beschreven en werden meerdere hoogtemetingen ten opzichte van de Tweede Algemene Waterpassing uitgevoerd. Gecoupeerde sporen en representatieve profielen van de verschillende putten werden eveneens gefotografeerd, ingetekend op schaal 1/10 of 1/20 en uitvoerig beschreven.

Voor de registratie van de sporen en het benoemen van de foto's werd de benaming NPSH09 (NieuwPoort SlachtHuisstraat 2009) gebruikt. De spoornummering begon bij elke put telkens opnieuw vanaf spoor 1 of S1. De vondsten die aan het oppervlak of bij de coupes werden aangetroffen, werden volgens context ingezameld en voorzien van fiches met daarop de vermelding van het put-, spoor- en vondstnummer en een korte beschrijving van de aard van het materiaal. Ze werden later gewassen, gedroogd en onderworpen aan een materiaalonderzoek. De vondstnummering gebeurde wel doorlopend voor alle putten.

6. RESULTATEN

6.1. Werkput 1

- **Algemeen**

Werkput 1 situeerde zich zo dicht als mogelijk tegen de Ieperstraat, in het westen van het onderzoeksterrein. De afmetingen van de put bedroegen ongeveer 3m bij 6m. De hoogte van het maaiveld werd hier vastgesteld op +5,92m TAW. Er werden drie archeologische vlakken aangelegd: het eerste over de volledige put op +4,87m TAW, het tweede 30cm lager ten noordoosten van de muur gevormd door S3 en S7 op +4,59m TAW. Voor een aanleg van een derde en laatste vlak werd nog eens een halve meter verdiept, tot op een niveau van +4,07m TAW.

Omdat de aanleg van een vierde vlak niet meer aangewezen leek door het ontbreken van verdere sporen, werd enkel langs het noordprofiel nog verder verdiept tot op de moederbodem. Deze werd vastgesteld op een diepte van +3,59m TAW, zo'n 2,33m onder het maaiveld. Om de structuur van de moederbodem na te gaan, werd op deze plaats nog een boring uitgevoerd tot +2,09m TAW, zo'n 3,87m onder het maaiveld.

- **Voornaamste sporen**

Centraal in de werkput werd op een diepte van +5,58 tot +5,69m TAW de bovenkant van een bakstenen muur aangetroffen bestaande uit twee delen (S7 & S8). Deze structuur was opgetrokken uit bakstenen met formaat 21,0 x 11,0 x 8,0cm en gemetst met een harde grijze kalkmortel. Het westelijke vervolg van de muur was duidelijk te zien op een hoogte gelijk met het maaiveld en haaks op de Ieperstraat. Dit, gecombineerd met de aard van de bakstenen (machinale vorming) en de harde mortelspecie, wijst vermoedelijk op een recente 20^e-eeuwse structuur uit de periode na Wereldoorlog 1. Deze muur werd daarenboven noch als onderdeel van een gebouw, noch als perceelsgrens vastgesteld op de kadastrale kaarten uit de 19^e eeuw. Net ten noorden hiervan werd een kleine, rechthoekige bakstenen structuur (S5) aangetroffen, waarvan de bovenkant zich situeerde op 5,07m TAW. Deze muur werd opgetrokken in een onregelmatig metselverband, uit bakstenen met afmeting 22,0 x 12,0 x 6,0cm. De lossere kalkmortel en sporen van het vormingsproces, een ambachtelijke persing, tonen aan dat het hier om een oudere muur gaat, quasi zeker vooroorlogs. Op de kadastrale plannen uit de 19^e eeuw kon de muur evenwel niet worden teruggevonden, wat erop kan wijzen dat het hier om een zeer kleine structuur ging. Een vloerniveau werd niet aangetroffen. De onderkant van de muur situeerde zich op +4,60m TAW.

Ten noorden van de muur S7-S8 werd in het eerste vlak een fosfaatrijk, kleiig pakket (S2) aangetroffen met veel houtskool en schelpengruis, wat kan wijzen op intensieve bemesting of een staanplaats voor vee.

Over het volledige noordoostprofiel van de werkput werd een gracht aangetroffen die zich in vlak 1 manifesteerde als een lichtgroenig tot grijs, kleiig zandspoor met veel kalkmortel en in het tweede vlak als een donkeroranje bruine tot lichtgrijs groene zandige tot kleiige vulling. Onderzoek in coupe en profiel toonde een maximale diepte van +4,43m tot +3,77m TAW aan. Uit deze gracht werd heel wat vondstenmateriaal gerecupereerd, bestaande uit zowel grijs- als roodbakkend aardewerk. Enkele fragmenten die duidelijk konden gedateerd worden, waren

Figuur 16: Algemeen overzicht vanuit het noorden op vlak 1 in werkput 1.

Figuur 17: Westprofiel van werkput 1, met aanduiding van het fosfaatrijke pakket (rood) en de gracht (blauw).

een steelpan in roodbakend aardewerk uit de 13de of 14de eeuw en een grape voorzien van loodglazuur uit het laatste kwart van de 14de of het begin van de 15de eeuw. Verder werden er ook verschillende randfragmenten uit grijs aardewerk aangetroffen, te dateren tussen het laatste kwart van de 13de en het derde kwart van de 14de eeuw.¹⁵ Ook werden enkele scherven in hoogversierd aardewerk aangetroffen in deze grachtcontext. Het gaat hier ofwel om Saintogne-aardewerk of anders om hoogversierd Brugs aardewerk.¹⁶

De grachtstructuur kan bijgevolg gedateerd worden tussen de 13de en de 15de eeuw, hetgeen onmiddellijk een bewijs levert voor de middeleeuwse occupatie van het terrein. De oriëntatie van de gracht, haaks op de Ieperstraat, laat daarenboven een functie als vroegere perceelgracht vermoeden.

- **Stratigrafie**

Het onderzoek van Werkput 1 leverde een vrij intacte archeologische stratigrafie op. De schade veroorzaakt door de Eerste Wereldoorlog en activiteiten uit de 20ste eeuw lijkt beperkt tot de bovenste meter van de stratigrafie. Daaronder werd een intacte gelaagdheid aangetroffen, bestaande uit kleiig-zandige tot fosfaatrijke pakketten en een grachtstructuur bestaande uit vier duidelijk te onderscheiden vullingen.

Een boring in de moederbodem leverde een structuur op van achtereenvolgens geelgrijs zand met gebroken schelpen en kleilaminatie tot grof zand met gebroken schelpresten. Het bodemprofiel kon geïnterpreteerd worden als een strandwalafzetting, hetgeen strookt met de ontstaansgeschiedenis van de stad en de hypothese uit het onderzoek dat de site zich bevindt aan de voet van de ‘Sandeshove’-duin waarop de stad werd ontwikkeld.

¹⁵ VERHAEGHE, 1987, pp. 215 & 219; HILLEWAERT & VAN BESIEN, 2007, p. 69, pl. III, 21.

¹⁶ HILLEWAERT & VAN BESIEN, 2007, p. 25.

6.2. Werkput 2

- **Algemeen**

Deze onderzoekspuit werd ingeplant in het zuiden van het onderzoeksterrein. Sporen van mogelijke bebouwing waren hier volgens het historisch vooronderzoek niet te vinden. De strategische onderzoeksvraag van deze inplanting draaide om het onderzoek van de stratigrafie in de tuinzone.

De hoogte van het maaiveld werd vastgesteld op +6,04m TAW. Na een machinale verdieping tot ongeveer +5,00m TAW werd manueel een eerste onderzoeksvlak aangelegd op +4,85m TAW. Nadien werd in het westen nog verdiept tot een tweede vlak op een diepte van +4,63m TAW. Via een coupe tegen het noordprofiel van de werkput werd de moederbodem vastgesteld op een diepte van +3,52m TAW.

- **Voornaamste sporen**

Op een diepte van +4,95m TAW werd de bovenkant van een bakstenen muurfundering (S9&S10) aangetroffen. Deze was noord-zuid georiënteerd en opgetrokken in een regelmatig metselverband. De afmetingen van de stenen bedroeg 19,0 x 10,0 x 5,0cm. In het zuiden was deze muur aan de bovenkant voorzien van een laag bakstenen in groter formaat die aan beide kanten van de onderliggende muur uitstaken. Het formaat van deze stenen was 17,0 x 9,0 x 8,0cm en 19,0 x 13,0 x 8,0cm. Het metselwerk was uitgevoerd met een zachte witgrijze kalkmortel. Opvallend waren sporen van een groen glazuur die op verschillende bakstenen werden aangetroffen. Experimenteel archeologisch onderzoek heeft uitgewezen dat dit groene glazuur werd gevormd door de zouten, aanwezig in de lokale klei.¹⁷ Qua afmeting stemmen deze stenen niet overeen met het oudere muurtje (S5) uit werkput 1, maar ze lijken wel op dezelfde ambachtelijke manier te zijn gevormd (zie supra). De referentie met de 19de-eeuwse kadasterkaarten toont dat het hier een grensmuur tussen percelen 20 en 32 betreft. Aangezien in het noorden van de put zich net boven de muur een puinpakket bevond waarin de koppen van drie springtuigen¹⁸ uit Wereldoorlog 1 werden aangetroffen, kan de afbraak van deze muur hiermee in verband gebracht worden. Via een onderzoek in profiel werden bij deze muur verder vijf bouwlagen vastgesteld. De onderkant bevond zich op een diepte van +4,42m TAW.

Deze werkput werd ten westen van de muurstructuur S9-S10 verder onderzocht. Op één recente puinkuil (S1) na, die mogelijk ook met de Wereldoorlog in verband is te brengen, werd vooral een vrij intacte vooroorlogse gelaagdheid vastgesteld. Slechts enkele duidelijke sporen konden worden geïdentificeerd.

Spoor S2, dat bestond uit donkerbruin zand, vrij veel baksteen, kalkmortel en houtskool leverde heel wat materiaal op uit de late middeleeuwen. We vermelden hierbij onderdelen van een grape (eind 14de-begin 15de eeuw), onderdelen van een kan in grijsbakkend aardewerk met uitstaande rand (14de eeuw) en de schenklip van een kan in hoogversierd aardewerk (2de kwart

¹⁷ KNIGHTLEY, 2003, p. 58.

¹⁸ De aanwezigheid van een obuskop en 2 geweergranaten werd vastgesteld door de lokale politie. De springtuigen werden overgedragen aan DOVO, de ontminningsdienst van defensie.

Figuur 18: Zicht vanuit het noorden op werkput 2, met centraal muur S9-S10.

Figuur 19: S9-S10 gezien vanuit het oosten.

13de-begin 14de eeuw).¹⁹ In het tweede onderzoeksvlak leek dit spoor uiteen te vallen in S11 en S12, die verder in coupe werden onderzocht. Beiden bleken afvalkuilen te zijn van respectievelijk 70 en 60cm diep. S12 bevatte onder andere drie roodgebakken steelpannen, die konden gedateerd worden tussen het laatste kwart van de 13de en het derde kwart van de 14de eeuw.²⁰

- **Stratigrafie**

Ook in deze werkput bleken, net als in WP1, de oorlogsschade en recente verstoringen niet dieper te gaan dan 1m. Daaronder was het bodemarchief nagenoeg intact. De profielen van deze werkput leverden allereerst een 20 tot 40cm dikke teellaag op, afkomstig van de tuin die hier tot voor kort lag. Daaronder werden puinpakketten bestaande uit bakstenen, mortel en houtskool teruggevonden. Vanaf ongeveer +5,10m TAW troffen we sterk zandige lagen aan, die merkkelijk minder puin bevatten.

Figuur 20: Zicht op een deel van het noordprofiel in werkput 2.

¹⁹ HILLEWAERT & VAN BESIEN, 2007, p. 69, Pl iii, 21 en p. 25, Pl I, 3.; VERHAEGHE, 1987, p. 217, fig. 4.

²⁰ VERHAEGHE, 1987, p. 219, fig. 9.

6.3. Werkput 3

- **Algemeen**

Na grondige studie van de plannen van het voormalige slachthuis, werd beslist om deze werkput uit te graven binnen de contouren van de voormalige slachthal, aangezien deze niet onderkelderd was. Deze situeerde zich in het noorden van het terrein. De afmetingen van de werkput waren 5,80 x 3m. De hoogte van het maaiveld werd vastgesteld op +5,85m TAW. Wanneer na machinale uitgraving tot op een diepte van +4,38m TAW nog steeds geen relevant archeologisch vlak aan het licht kwam, werd besloten om tegen het westprofiel van de put onmiddellijk verder machinaal te verdiepen. Hier kwamen echter geen veranderingen meer aan het licht, waardoor werd verdiept tot op de moederbodem, die zich op een diepte van +3,54m TAW bevond. Nadien werd hier nog een boring gezet om de structuur van de moederbodem te onderzoeken.

- **Voornaamste sporen**

In deze werkput werden bijna geen interessante sporen aangetroffen. In de moederbodem in het westen van de put waren drie sporen zichtbaar, waarvan enkel S1 in coupe een regelmatige vorm vertoonde. Het ging om een kuil van ongeveer 35cm diep, bestaande uit donkergrijs zand met veel houtskool en schelpengruis.

- **Stratigrafie**

Op ongeveer 1,30m van het westprofiel werd over de volledige breedte van de put een noord-zuid profiel, 'profiel A', onderzocht. Dit leverde een beeld op waarin duidelijk te merken was hoe een grote donkergrijze kuil, die onderaan volledig gevuld was met puin, bijna het volledige profiel doorsneed. Aangezien deze kuil doorliep onder de onderste funderingen van de slachthal, dateert ze dus duidelijk van voor 1911. Ook in het noordwestprofiel was dit duidelijk af te lezen. De andere profielen leverden enkel een opeenvolging van vrij egale lagen op, die vrij veel puin bevatten.

In het noordwestprofiel was verder nog de gemetste, met cementmortel bestreken fundering van de slachthal te zien, die tot op +4,45m TAW liep en waaronder nog een zeer compact puinpakket van ongeveer 30cm was te zien, mogelijk als aanzet van de funderingen. In het zuidprofiel kon worden vastgesteld hoe de slachthal hier was gefundeerd op drie solide arduinen sokkels, die tot op een diepte van +5,35m TAW zaten.

Figuur 21: Algemeen zicht op werkput 3 en het zuidprofiel.

6.4. Werkput 4

- **Algemeen**

Voor het aanleggen van werkput 4 diende een relatief onverstoord stuk terrein langs de Koningin-Elisabethlaan te worden gezocht. Van de geplande plaats moest enkele meter naar het zuidwesten worden afgeweken wegens de aanwezigheid van een mazouttank. Met de inplanting van deze put vlak naast de Koningin-Elisabethlaan, was het de bedoeling om eventuele sporen van de middeleeuwse omwalling te onderzoeken.

De hoogte van het maaiveld werd vastgesteld op +6,11m. Een eerste onderzoeksvlak werd machinaal aangelegd op een diepte tussen +3,95 en +4,02m TAW. Nadien werd het westelijk deel van de put verder verdiept tot op een diepte van +3,40m TAW. Daar de putwanden voor een groot deel uit vrij los puin bestonden, dienden ze geschoord te worden. Ondanks deze maatregelen moest het onderzoek van het 2de vlak vooralsnog wegens instortingen van de wanden voortijdig worden gestaakt.

- **Voornaamste sporen**

Tussen de zuid- en de westwand van de put werd een muur (S7) blootgelegd, waarvan de bovenkant zich op +5,54m TAW bevond. De muurstructuur was acht stenen hoog en gemetst met grijze kalkmortel. Het baksteenformaat bedroeg 20,0 x 9,5 x 5,0cm. Enkel de bovenste rij stenen had een groter formaat: 22,0 x 10,0 x 7,0cm. Vermoedelijk ging het hier om de centrale voorste collector van het slachthuis, die zich volgens de plannen ongeveer op deze plaats bevond.

Verdere sporen in het eerste vlak waren niet veel meer dan kuilen met vrij recent baksteenpuin. Over de gehele put werd verder een ophogingspakket (S9) van fijn zand aangetroffen van zo'n 60cm dik, tussen +4,02m en +3,40m TAW. Uit welke periode deze ophoging stamt is onduidelijk, daar er geen materiaal werd uit gerecupereerd. Vast staat wel dat ze dateert van voor Wereldoorlog 1 en van voor de bouw van het slachthuis (1911), daar het pakket onder de collectormuur doorloopt.

Onder dit pakket werden drie interessante paalsporen aangetroffen. Deze situeerden zich in het midden van de put en werden in profiel (profiel A) onderzocht. Deze paalsporen waren tussen de 40 en de 50cm diep, hadden een diameter van 40cm en een vulling die zeer gelijkaardig leek aan het ophogingspakket S9. Aangezien de instortingen verder onderzoek onmogelijk maakten, konden deze sporen, noch op hun vulling, noch op hun functie, verder worden onderzocht.

- **Stratigrafie**

De stratigrafie van deze werkput bestond uit een opeenvolging van puinlagen. Enkel het westprofiel vertoonde onderaan enkele interessante lagen, bestaande uit grijs zand met houtskoolinmenging. Door de bovenvermelde instortingen konden deze lagen echter niet tot op de moederbodem worden onderzocht.

Figuur 22: Beeld vanuit het noorden op werkput 4, met muur S7 en ophoging S9

Figuur 23: Paalsporen aangetroffen in coupe A in werkput 4.

7. ALGEMEEN BESLUIT

In het kader van de plannen voor de bouw van sociale woningen, inclusief een ondergrondse parkeergarage, op een terrein gelegen tussen de Ieperstraat, de Slachthuisstraat en de Koningin Elisabethlaan, voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv van 4 tot 18 november 2009 een archeologische prospectie uit op de site. Opdrachtgever voor het onderzoek was de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen nv. Het onderzoek gebeurde volgens de bijzondere voorwaarden geformuleerd door het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed, dat adviseerde dat een archeologisch onderzoek voorafgaand aan de werken diende uitgevoerd te worden. Op het terrein werden vier werkputten van ca. 20m² uitgegraven en onderzocht tot op de ongestoorde moederbodem.

De twee oudste en meest relevante sporencomplexen werden aangesneden in werkputten 1 en 2. Op beide plaatsen werd onder een recent puinpakket telkens een intacte archeologische stratigrafie teruggevonden, waarvan de oudste lagen teruggaan tot de overgangperiode tussen de volle en de late middeleeuwen. Dit stemt overeen met het moment waarop de uitbreiding van de stad Nieuwpoort het onderzoeksgebied aansneed.

In proefput 1, ingeplant aan de achterzijde van een woonperceel dat met zekerheid sinds de late middeleeuwen in gebruik was, manifesteerde deze gelaagdheid zich als een fosfaatrijk, kleiig pakket. Dit wijst mogelijk op intensieve bemesting of een langdurig gebruik als staanplaats voor vee. Aan de noordzijde van de proefput werd daarenboven een grachtstructuur aangetroffen met een oost-west oriëntatie, haaks op de Ieperstraat. Het aangetroffen vondstmateriaal leverde een datering in de late middeleeuwen op, wat kan duiden op een functie als middeleeuwse perceelgracht.

Proefput 2 leverde naast een bewaarde gelaagdheid en vondsten, waarvan de oudste in ongeveer dezelfde periode kunnen gesitueerd worden als deze uit werkput 1, enkel een interessante noord-zuid georiënteerde muurstructuur op. Deze was zeker tot de 19de eeuw in gebruik als perceelsgrens.

Het overgrote deel van de sporen bestond uit recente structuren en puinlagen. In alle werkputten werd een aantal opeenvolgende puinpakketten aangesneden van post-middeleeuwse, 19de en 20de-eeuwse oorsprong. Deze puinpakketten bleken ongeveer in alle werkputten even dik, behalve in werkput 4. Hier bleken een vermoedelijk 19de-eeuwse nivellering, de bouw van het slachthuis en de verwoestingen van de Eerste Wereldoorlog het terrein tot bijna 3m diepte te hebben verstoord. Ook in werkput 3 bleek de verstoring door de bouw van het slachthuis aanzienlijk. Daarenboven leverde het onderzoek van de onverstoorde lagen op deze plaats geen vermeldenswaardige resultaten op.

Na deze archeologische prospectie kan geconcludeerd worden dat het terrein tussen de Ieperstraat, de Slachthuisstraat en de Koningin Elisabethlaan een zeker archeologisch potentieel bevat. Eventueel bijkomend onderzoek dient zich te focussen op de omgeving rond werkput 1. De gelaagdheid en de geringe verstoringen in deze werkput laten immers een vrij intact bodemarchief zien. Verder onderzoek rond werkput 2 lijkt niet aangewezen, aangezien deze zone voorbestemd is als tuin en het archeologisch erfgoed er dus niet bedreigd is. Deze aanbeveling heeft geen enkele bindende kracht, maar dient als advies voor de bevoegde overheid, het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed, die uiteindelijk zal beslissen over het vervolgtraject.

8. BIBLIOGRAFIE

• Uitgegeven bronnen

- BARTELS, M. *Steden in Scherven. Vondsten uit Beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel*. Dl. 2. Zwolle, 1999.
- DEGRYSE, R. *De vroegste geschiedenis van Nieuwpoort. Een havenstad en omgeving in Westelijk Vlaanderen tot 1386*. Nieuwpoort, 1986.
- DALLE, G. Nieuwpoort 1576-1601. Topografie van armoede en rijkdom. In: *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge*. 124, 3-4, 1987.
- DALLE, G. Nieuwpoort 1576-1601. Topografie van armoede en rijkdom. In: *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge*. 125, 3-4, 1988.
- HILLEWAERT, B. & VAN BESIEN, E. *Het Prinsenhof in Brugge*. Brugge, 2007.
- JANSSEN, H.L. Het middeleeuwse aardewerk ca 1200 - ca 1550. In: JANSSEN H.L. (ed.). *Van Bos tot stad. Opgravingen in 's Hertogenbosch*. 's Hertogenbosch, pp. 188-222, 1983.
- KNIGHTLEY, C. *Walraverszijde 1465. Van archeologische opgraving tot daadwerkelijke reconstructie*. Brugge, 2003.
- OUYERLEAUX, E. & VAN DEN GHEYN, J. *Atlas van de steden van België in de 16^e eeuw*. Brussel, 1884-1924.
- TERMOTE, J (ed.). *Tussen land en zee. Het duingebied van Nieuwpoort tot De Panne*. Tielt, 1992.
- VERHAEGHE, F. La ceramique en Flandre (XIII^{ieme} – XV^{ieme} siecle). Quelques aspects de l' evolution et de la concurrence. In: *La ceramique. Fabrication, commercialisation, utilisation*. Parijs, 1987.
- X. *Belgische steden in reliëf. Plannen opgenomen door Franse militaire ingenieurs – XVIIe-XIXe eeuw*. Nieuwpoort. Brussel, 1965.
- X. *Nieuwpoort, versterkte stad. Het verhaal van de versterkingen in Nieuwpoort door de eeuwen heen (1383-1865)*. Nieuwpoort, 2006 (folder bij de tentoonstelling Nieuwpoort versterkte stad).
- X. *De grote atlas van Ferraris*, Tielt, 2009.

• Onuitgegeven bronnen

- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIE, Brussel. Kaarten en plannen 5757. Nieuwpoort, algemeen plan van de vesting in 1822.

- RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuwpoort modern gemeentearchief, nr. 1412. Atlas parcellaire de la commune de Nieuport (1811).
 - RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuwpoort modern gemeentearchief. Gemeente Nieuport, sectie B blad 5, opgemeten door den landmeter der 1^e klasse Bounaert.
 - RIJKSARCHIEF BRUGGE, Nieuwpoort modern gemeentearchief, nr. 1414. Stad Nieuwpoort, oorspronkelijke kadastrale legger (ca. 1850)
 - STADSARCHIEF NIEUWPOORT, digitale collectie. Kaart van Nieuwpoort naar Antonius Sanderus, 1641.
 - STADSARCHIEF NIEUWPOORT, digitale collectie. Plan de Nieuport avec tous les nouveaux ouvrages faits depuis 1693 jusques a present, 1696.
 - STADSARCHIEF NIEUWPOORT, digitale collectie. Nieuport, 1746. Plan pour servir à l'instruction des deux feuilles de profils designés par les lignes ponctuées sur les apitals des differens ouvrages.
 - STADSARCHIEF NIEUWPOORT, digitale collectie. Plan de Nieuport, département de la Lys, Relatif aux projets à exécuter pendant l'an XII de la république Française.
 - STADSARCHIEF NIEUWPOORT, archief slachthuis, repertorium nr. 61, 31/10/1911.
- **Internetbronnen**
 - <http://geo-vlaanderen.agiv.be>.
 - <http://inventaris.vioe.be/dibe/geheel/21082>.
 - <http://inventaris.vioe.be/dibe/geheel/21086>.

9. INVENTARISSEN

9.1. Inventaris van de sporen

- **Werkput 1**

SPOOR	VONDSTNR	BESCHRIJVING
1	8	Lichtgroenig grijze, kleiig zandspoor met veel kalkmortel
2	6, 9	Donkerbruinig groen fosfaatrijk kleispoor met veel houtskool en schelpengruis
3		Donkergrijzig bruin, zandig kleispoor met groene kleilensen en vrij veel houtskool en kalkmortel
4		Donkergrijzig groen, zandig kleispoor met vrij veel baksteenbrokjes
5	30	Bakstenen muur (hoek) met onregelmatig metselverband Baksteenformaat: 22cm x 12cm x 6cm
6	31	Donkerrodig bruine, zandige klei opvulling van ruimte naast muur S5
7	43	Baksteen fundering van 5stenen hoog met zeer harde grijze kalkmortel Baksteenformaat: 21cm x 11cm x 8 cm
8	44	Baksteen fundering van 2 stenen hoog met zeer harde grijze kalkmortel Baksteenformaat: 21cm x 11cm x 8 cm
9		Donkergrijzig groen, zandig kleispoor met vrij veel baksteen en kalkmortel
10	7	Donkergroenig grijze kleilaag met veel baksteen, kalkmortel, houtskool en schelpen
11	5	Donkerbruinig grijs, kleiig puinkuil met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
12		Donkergroenig bruin kleispoor met vrij weinig houtskool tegen noordkant muur S5
13		Donkergroenig bruin kleispoor met vrij weinig houtskool tegen oostkant muur S5
14		Donkergrijzig bruin zandspoor met zeer veel baksteen en kalkmortel
15	11, 18	Onduidelijk afgelijnde donkerbruinig grijze, kleiige grachtvulling met vrij veel houtskool
16	10, 15, 16, 19, 20, 21, 22	Duidelijk afgelijnde donkeroranjig bruine, zandig kleiige grachtvulling met zeer veel houtskool
17		Lichtgrijzig groene, zandig kleiig spoor met vrij veel houtskool
18	12	Donkergroenig grijs, kleiig fosfaatrijk spoor met weinig baksteen en houtskool
19	13, 23	Donkerbruinig zwart, kleiig spoor met zeer veel houtskool
20		Onduidelijk donkergroenig grijs, kleiig spoor met weinig baksteen, kalkmortel en houtskool
21		Lichtgrijzig groen, zandige laag met zeer veel schelpengruis Vergelijkbaar met moederbodem
22	25	Heterogene, onduidelijke, kleiig zandige zone met vrij veel baksteen en houtskool
23	14, 17, 26	Donkerrodig bruin, kleiig spoor met baksteen, kalkmortel en houtskool
24	28, 33, 34	Heterogeen groenig, bruinig grijs, zandig kleiige kuilvulling met een laagje houtskool en veel schelpengruis
25	35	Lichtgrijs zandige kuilvulling met zeer veel schelpengruis
26	29	Heterogeen groenig, bruinig grijs, zandige kuilvulling met zeer veel houtskool en schelpengruis
27	32	Donkerbruinig grijze kleiige onderkant van kuil met veel houtskool en schelpengruis
28		Lichtgroenig grijs zand met kleivlekken en zeer veel schelpengruis: moederbodem

• **Werkput 2**

SPOOR	VONDSTNR	BESCHRIJVING
1		Donkergrijs zandig puinkuil met veel baksteen en kalkmortel
2	7	Donkerbruin zandspoor met vrij veel baksteen, kalkmortel en houtskool
3		Idem S2
4		Onduidelijk afgelijnd donker grijs zandspoor met weinig baksteen, kalkmortel en houtskool
5		Donkergrijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
6		Lichtgrijs bruin zand met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
7		Donkergrijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
8	11	Donkergrijze, puinig zandige insteek van muur S9 & S10 met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
9	18, 19	Baksteen muur met regelmatig metselverband, grijze kalkmortel en herbruik van groen geglazuurde bakstenen Baksteenformaat: 17cm x 9cm x 8cm en 19cm x 13cm x 8cm
10		Baksteen muur met regelmatig metselverband, grijze kalkmortel en herbruik (?) van tegels Baksteenformaat: 19cm x 10cm x 5cm
11		Donkergrijs bruin, kleiig zandige kuilvulling met baksteen, kalkmortel en houtskool
12	16, 22, 23	Heterogeen lichtrozig bruine zandige kuilvulling met veel houtskool
13	20	Donkergeel bruin zandspoor met weinig baksteen en kalkmortel
14		Lichtrozig grijs zandspoor
15	17	Donkergrijs bruin zandspoor met veel baksteen
16		Onduidelijk afgelijnd donkergrijs bruin zandspoor met groene kleivlekken en veel baksteen en kalkmortel
17		Lichtgroenig grijs, kleiig zandspoor met zeer veel schelpengruis
18		Onduidelijk afgelijnd donkergrijs bruin zandspoor met zeer veel kalkmortel
19	21	Lichtbruinig grijs zandspoor met veel baksteen en kalkmortel
20		Donkergrijs bruin, puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel en houtskool

• **Werkput 3**

SPOOR	VONDSTNR	BESCHRIJVING
1	3	Donkergrijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel en houtskool
2	2	Donkergrijs zandig puinspoor met veel baksteen en houtskool
3		Grijs zandspoor met veel houtskool en schelpengruis

• **Werkput 4**

SPOOR	VONDSTNR	BESCHRIJVING
1		Donkergrijs zandspoor met veel houtskool en schelpengruis
2	2	Lichtgrijs zandspoor met veel schelpengruis
3		Lichtbruinig grijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel, houtskool en

		schelpengruis
4		Donkergrijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel, houtskool en schelpengruis
5	4	Donkergrijs puinig zandspoor met veel baksteen, kalkmortel, houtskool en schelpengruis
6	5	Lichtgrijs zandig spoor met veel kalkmortel, houtskool en schelpengruis
7		Baksteen muur van 8 stenen hoog met incorrect kruis metselverband met grijze kalkmortel Baksteenformaat: 20cm x 9,5cm x 5 en bovenste rij: 22cm x 10cm x 7cm
8		Recente puinlaag
9		Fijn zandig ophogingslaag

9.2. Inventaris van de vondsten

- Werkput 1

VONDST	SPOOR	INHOUD	DATERING
1	>V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal (spijker), pijpekopje	Post-ME
2	>V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed, faience, porselein), fragment pijpje in pijpjaarde, dierlijk bot, metaal (spijkers), schelpen	Post-ME
3	>V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend), steengoed), dierlijk bot, metaal (spijkers), schelpen	ME
4		AW (roodbakkend, grijsbakkend, faience, majolica), dierlijk bot, metaal (spijkers), schelpen	Post-ME
5	11	AW (grijsbakkend, bijna-steengoed)	ME
6	2	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, schelpen	ME
7	10	AW (roodbakkend)	
8	1	AW (roodbakkend), dierlijk bot	
9	2	AW (roodbakkend, hoogversierd), dierlijk bot, fragment daktegel, schelp	ME
10	16	AW (roodbakkend, hoogversierd, grijsbakkend, protosteengoed), dierlijk bot, schelpen, tegelfragment	ME
11	15	AW (roodbakkend, hoogversierd, grijsbakkend)	ME
12	18	AW (grijsbakkend), dierlijk bot, schelpen	ME
13	19	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot	ME
14	23	Dierlijk bot	
15	16	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed), dierlijk bot	ME
16	16	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot	ME
17	23	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal (spijkers), tegelfragmenten	ME
18	15	AW (grijsbakkend)	ME
19	16 L3	AW (Saintonge?/hoogversierd), dierlijk bot	ME
20	16 L9	AW (grijsbakkend)	ME
21	16	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, oesterschelp, metaal (spijker)	ME
22	16	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, spijker	ME
23	19	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal (spijker)	ME
24	V2>V3	AW (roodbakkend, grijsbakkend), tegelfragmenten, dierlijk bot, schelpen	ME
25	22	AW (roodbakkend, grijsbakkend)	ME
26	23	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal (spijkers)	ME
27	V2>V3	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal, oesterschelp	ME
28	24	AW (roodbakkend, grijsbakkend, protosteengoed), metaal (spijker)	ME
29	26	AW (roodbakkend, grijsbakkend)	ME
30	5	Baksteenstaal 1/2	
31	6	Baksteenstaal 2/2	

32	27	AW (grijsbakkend, roodbakkend), dierlijk bot	ME
33	24 L2	AW (grijsbakkend, roodbakkend)	ME
34	24 L3	AW (grijsbakkend)	ME
35	25	AW (grijsbakkend, roodbakkend, witbakkend)	ME
36	5 L1	AW (grijsbakkend, roodbakkend)	ME
37	5 L2	AW (grijsbakkend, roodbakkend)	ME
38	NP L4	tegels	
39	NP L8	AW (grijsbakkend), dierlijk bot	ME
40	OP L8	AW (grijsbakkend)	ME
41	OP L5	AW (grijsbakkend, roodbakkend), dierlijk bot	ME
42	WP L16	AW (grijsbakkend, roodbakkend), dierlijk bot	ME
43	7	Baksteenstaal	
44	8	Baksteenstaal	

• **Werkput 2**

VONDST	SPOOR	INHOUD	DATERING
1	> V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed, majolica), dierlijk bot	Post-ME
2	> V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend), metaal	ME
3	>V1	AW (roodbakkend), tegelfragment	ME
4	> V1	AW (roodbakkend)	ME
5	>V1	AW (roodbakkend)	ME
6	>V1	AW (roodbakkend, steengoed), dierlijk bot	ME
7	2-3	AW (roodbakkend), dierlijk bot	ME
8	>V1	Metaal (spijkers)	
9	>V1	Dierlijk bot, baksteen	
10	>V1	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot	ME
11	8	AW (roodbakkend)	
12	V1>V2	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed)	ME
13	V1>V2	AW (roodbakkend, steengoed, grijsbakkend), dierlijk bot, metaal (ring, spijker) vloertegels	Post-ME
14	V1>V2	AW (roodbakkend), metaal (spijker)	
15	V1>V2	AW (roodbakkend)	
16	12	AW (roodbakkend, grijsbakkend), tegelfragmenten, dierlijk bot	ME
17	15	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed, majolica), metaal (spijkers)	ME
18	9	Baksteenfragmenten met glazuur	
19	9	Baksteen met glazuur	
20	13	AW (roodbakkend)	ME
21	19	Dierlijk bot	
22	12	AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed, faience), glas, metaal (spijker), dierlijk bot	Overgang ME naar Post-ME
23	12	AW (olielamp, roodbakkend)	ME
24		AW (roodbakkend, grijsbakkend, steengoed, porselein), metaal (spijker, kop obus) , glazen fles	Post-ME, WOI

- **Werkput 3**

VONDST	SPOOR	INHOUD	DATERING
1	V1>V2	AW (grijsbakkend, roodbakkend), dierlijk bot	ME
2	2	AW (roodbakkend)	ME
3	1	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot	ME

- **Werkput 4**

VONDST	SPOOR	INHOUD	DATERING
1	>V1	AW (roodbakkend, faience), dierlijk bot	Post-ME
2	2	AW (roodbakkend, hoogversierd, grijsbakkend), metaal (spijkers)	ME
3		AW (roodbakkend, grijsbakkend)	ME
4	5	AW (roodbakkend), dierlijk bot	
5	6	AW (roodbakkend, grijsbakkend), dierlijk bot	ME

9.3. Inventaris van de foto's

- **Algemeen**

FOTONUMMER	AANTAL FOTO'S
NPSH09 - aanleggen putten	61
NPSH09 - muur Z-grens	6

- **Werkput 1**

FOTONUMMER	AANTAL FOTO'S
NPSH09 - WP I - overzicht - vlak 1	10
NPSH09 - WP I - overzicht - vlak 2	3
NPSH09 - WP I - overzicht - vlak 3	2
NPSH09 - WP I - noordprofiel	3
NPSH09 - WP I - oostprofiel	5
NPSH - WP I - westprofiel	5
NPSH09 - WP I - S1	2
NPSH09 - WP I - S2	2
NPSH09 - WP I - S3	1
NPSH09 - WP I - S4	2
NPSH09 - WP I - S5	10
NPSH09 - WP I - S6	2
NPSH09 - WP I - S7	5
NPSH09 - WP I - S8	4
NPSH09 - WP I - S9	2
NPSH09 - WP I - S10	1
NPSH09 - WP I - S11	2
NPSH09 - WP I - S12	1
NPSH09 - WP I - S13	1
NPSH09 - WP I - S14	2
NPSH09 - WP I - S15	2
NPSH09 - WP I - S15 & S16	6
NPSH09 - WP I - S16	3
NPSH09 - WP I - S17	2
NPSH09 - WP I - S18	1
NPSH09 - WP I - S19	1
NPSH09 - WP I - S20	1
NPSH09 - WP I - S21	2
NPSH09 - WP I - S22	1
NPSH09 - WP I - S23	1
NPSH09 - WP I - S24, S25 & S26	5
NPSH09 - WP I - S27	2

• **Werkput 2**

FOTONUMMER	AANTAL FOTO'S
NPSH09 - WP II - overzicht - vlak 1	17
NPSH09 - WP II - overzicht - vlak 2	3
NPSH09 - WP II - noordprofiel	8
NPSH09 - WP II - westprofiel	1
NPSH09 - WP II - zuidprofiel	2
NPSH09 - WP II - S1	1
NPSH09 - WP II - S2	2
NPSH09 - WP II - S3	2
NPSH09 - WP II - S4 & S5	2
NPSH09 - WP II - S6	1
NPSH09 - WP II - S7 & S8	2
NPSH09 - WP II - S9	4
NPSH09 - WP II - S9 & S10	4
NPSH09 - WP II - S10	3
NPSH09 - WP II - S11	1
NPSH09 - WP II - S11 & S12 - coupe	4
NPSH09 - WP II - S12	2
NPSH09 - WP II - S13	1
NPSH09 - WP II - S14	2
NPSH09 - WP II - S15	1
NPSH09 - WP II - S16	2
NPSH09 - WP II - S17	2
NPSH09 - WP II - S18	1
NPSH09 - WP II - S19	1
NPSH09 - WP II - S20	2

• **Werkput 3**

FOTONUMMER	AANTAL FOTO'S
NPSH09 - WP III - overzicht - vlak 2	2
NPSH09 - WP III - noordprofiel	3
NPSH09 - WP III - noordwestprofiel	4
NPSH09 - WP III - zuidprofiel	5
NPSH09 - WP III - profiel A	4
NPSH09 - WP III - S1	3
NPSH09 - WP III - S2	1
NPSH09 - WP III - S3	1

- **Werkput 4**

FOTONUMMER	AANTAL FOTO'S
NPSH09 - WP IV - overzicht - vlak 1	11
NPSH09 - WP IV - overzicht algemeen	3
NPSH09 - WP IV - noordprofiel	5
NPSH09 - WP IV - oostprofiel	1
NPSH09 - WP IV - westprofiel	5
NPSH09 - WP IV - profiel A	6
NPSH09 - WP IV - S1 & S2	2
NPSH09 - WP IV - S3	2
NPSH09 - WP IV - S4	2
NPSH09 - WP IV - S5 & S6	2

9.4. Inventaris van de tekeningen

TEKENINGNR.	SCHAAL	INHOUD
Grondplan 1	1/20	Werkput 1 vlak 1
Grondplan 2	1/20	Werkput 1 vlak 2
Grondplan 3	1/20	Werkput 1 vlak 3
Grondplan 4	1/20	Werkput 2 vlak 1
Grondplan 5	1/20	Werkput 2 vlak 2
Grondplan 6	1/20	Werkput 3 vlak 1
Grondplan 7	1/20	Werkput 4 vlak 1
Profielplan 1	1/20	Werkput 1 oost- en westprofiel
Profielplan 2	1/20	Werkput 1 noordprofiel
Profielplan 3	1/10 en 1/20	Werkput 2 muurprofiel A en zuidprofiel
Profielplan 4	1/20	Werkput 2 west- en noordprofiel, coupe S11 & S12
Profielplan 5	1/20	Werkput 3, profiel A, west- en noordwestprofiel
Profielplan 6	1/20	Werkput 3, zuidprofiel
Profielplan 7	1/20	Werkput 4, profiel A, west- en noordprofiel
Coupeplan 1	1/10	Werkput 1 coupes